

SREDNJOVJEKOVNI ZAKONI I OPĆI AKTI NA KVARNERU U REDAKCIJI AKADEMIKA LUJE MARGETIĆA

Izdavačka kuća Adamić (Rijeka) u suradnji sa Zavodom za kaznene znanosti Mošćenice Pravnog fakulteta u Rijeci otvorila je 2006. g. tematski niz posvećen srednjovjekovnim zakonima i općim aktima na Kvarneru za koje je čitanje, kritičku redakciju i popratne studije pripremio akademik Lujo Margetić. Autor je značajan dio svojeg istraživačkoga interesa usmjerio izučavanju pravnih običaja na Kvarneru te je objavio zavidan broj rasprava posvećen toj problematici.

I.

Prva knjiga toga tematskoga niza naslovljena *Mošćenički zakoni i statuti* donosi njihovu redakciju te popratne studije, a tiskana je 2006. g. Knjigu otvara predgovor prof. dr. sc. Berislava Pavišića u kojem se pojašnjavaju okolnosti objavljivanja zakona i općih akata na Kvarneru, kao i rad akademika L. Margetića na problemima istih. Razmatranje mošćeničkih zakona i statuta otvara Zakon kaštela Mošćenic iz 1627. g., zatim slijede Mošćenički statut na njemačkom iz 1616. g. te Zagrebački rukopis Mošćeničkog zakona iz XVII. stoljeća.

U prvome redu valja istaći kako su analize akademika Luje Margetića višeslojne. Autor tako ističe kako je riječki rukopis Mošćeničkog zakona objavljen više puta: 1912. g. to su učinili Nikola Žic u Pazinu te Rudolf Strohal u Zagrebu, 1914. g. Karel Kadlec u Pragu, 1957. g. Ante Šepić u Zagrebu te 1975. g. Đorđe Milović u Sarajevu. Ljubljanski rukopis zakona objavio je Vasko Simoniti 1994. g. u Kopru. Akademik L. Margetić nakon općih razmatranja oko zakona – jezičnih, pravnih i sl. – nastavlja svoju analizu usporedbom teksta svakog od tri rukopisa. Analiza je složena te se sastoji od usporedbe jezika rukopisa, razlika u odredbama koje se donose u tekstovima zakona (primjerice, obveze općinara prema feudalnom gospodaru – str. 22) kao i razmatranjima povijesnih okolnosti u vremenu nastanka zakona. Takve analize vrše se za sva tri teksta zakona. Važno je naglasiti autorova razmatranja oko drugačijeg čitanja ljubljanskog rukopisa od onoga koje je objavio V. Simoniti. Uz to, autor je na temelju analiza ljubljanskog rukopisa iznio dataciju pojedinih odredbi napisanih na nekim stranicama

rukopisa (primjerice, neke od njih datirane su u XV. st.). Nakon popisa korištene literature te kazala priloženi su faksimili tri zakona, odnosno statuta.

II.

Druga knjiga ovoga tematskoga niza naslovljena *Veprinac, Kastav, Trsat* tiskana je 2007. g.

Knjiga započinje analizom Veprinačkog zakona iz 1507. g. te upućivanjem na probleme čitanja teksta zakona. Zatim slijede analize pojedinih odredbi zakona s daljnjim, za argumentaciju važnim, primjedbama oko čitanja teksta (problemi oko čitanja Antona Core, Franje Račkog, Jakova Volčića i Olega Mandića). Autor upozorava na kaznene odredbe zakona i uspoređuje ih s nizom pravnih običaja drugih zakona (primjerice Krčkog (vrbanskog) statuta iz 1388. g., Mošćeničkog zakona, ali i Ruske pravde). Priloženo je autorovo čitanje teksta zakona, kao i ono Franje Račkoga i Rudolfa Strohala.

Drugi dio knjige posvećen je Zakonu Grada Kastva iz 1400. g., Kastavskom zakonu na njemačkom jeziku iz XVIII. st. te Kastavskom statutu na talijanskom jeziku. Autor upozorava na niz relevantnih rukopisa i izdanja zakona kojima se koristio pri analizi teksta. Iznesene su analize novčanih sankcija propisanih zakonom za raznolika nedjela: krađe, razbojstva, psovanje, zlostavljanje i sl. Uz to valja upozoriti na autorove usporedbe nekih odredbi zakona s onima u Vinodolskom, Trsatskom i Veprinačkom zakonu. Uvodni tekst za Kastavski statut na talijanskom jeziku tiskan je na tom jeziku. Priloženo je autorovo čitanje teksta zakona na tadašnjem hrvatskom jeziku te čitanje zakona na njemačkom jeziku.

Treći dio knjige posvećen je Trsatskom zakonu. U prvome redu raspravlja se o Trsatskom zborniku, nakon čega slijedi rasprava o Trsatskom zakonu. Autor utvrđuje tekstove zakona koji su sačuvani te njihovu vrijednost, odnosno pouzdanost. Analiza odredbi Zakona učinjena je uz usporedbe s odredbama Vinodolskog zakona. Priloženo je čitanje Trsatskog zakona na ondašnjem hrvatskom jeziku kao i djelomična transkripcija teksta koju je načinio akademik Milan Moguš.

Nakon popisa korištene literature i kazala slijede faksimili Veprinačkog zakona iz 1507. g., Zakona Grada Kastva iz 1400. na talijanskom jeziku, Zakona Grada Kastva iz 1400. na njemačkom jeziku, Zakona Grada Kastva iz 1400. na hrvatskom jeziku, Zakona Grada Kastva iz XVI. stoljeća te Trsatskog zakona.

III.

Treća knjiga ovoga tematskoga niza naslovljena *Grobnik, Bakar, Hreljin, Grižane, Bribir, Vinodol* tiskana je 2007. g.

Knjigu otvaraju analize ugovora Petra Zrinskoga s Grobničanima i Bakranima. Autor u prvome redu upozorava na to gdje se rukopisi čuvaju. Nakon toga slijede pravno-povijesne analize ugovora (riječ je o ugovorima od 12. VII. 1642. g., 18. VII. 1642. g. te 1686. g.) kao i grobničkog Urbara iz 1686. g. Autor raščlanjuje organizaciju grobničke općine na temelju povijesnih izvora, uspoređuje odredbe urbara s drugim sličnim odredbama u primjerice Rašoporskom urbaru iz 1395. g. i Urbaru Pazinske grofovije iz 1498. g. Priloženo je čitanje ugovora Petra Zrinskog s Grobničanima od 18. srpnja 1642. g. na latinskom jeziku, grobničkog Urbara iz 1686. g. na latinskom jeziku, ugovora Petra Zrinskog s Bakranima od 12. srpnja 1642. g. na latinskom jeziku, *confirmatio* (potvrda) ugovora s Bakranima iz 1686. g. na latinskom jeziku te prijevodi istih.

Drugi dio knjige posvećen je analizi Hreljinskog urbara iz 1700. g. te se u njemu upozorava na rukopise urbara i mjesto njihova čuvanja. Nakon toga slijede analize teksta i pojedinih odredbi urbara kao i usporedbe pojedinih odredbi s Grobničkim urbarom. Autor upozorava na neke manje poznate riječi i nadimke. Osobito su vrijedni popisi toponima hreljanske gospoštije u Hreljinskom urbaru kao i prezimena koja se javljaju u urbaru. Nakon čitanja teksta Urbara na talijanskom jeziku slijedi njegov prijevod na suvremeni hrvatski književni jezik.

Treći dio knjige posvećen je Grižanama, odnosno "najstarijem vinodolskom glagoljicom pisanom urbaru". Najprije se daje čitanje teksta urbara na tadašnjem hrvatskom jeziku, zatim slijede razmatranja oko njegova čitanja (upozorava se na čitanje R. Lopašića) te povijesno-pravna analiza koja predočava neke historiografske probleme.

Četvrti dio knjige posvećen je Bribirskom urbaru iz 1700. g. Autor argumentirano ističe kako datiranje Z. Herkova, D. Klana i I. Ercega nije najsretnije. Daje se pravna analiza pojedinih odredbi urbara i njihova usporedba s Hreljinskim urbarom. Priloženo je čitanje teksta Urbara iz 1700. g. na talijanskome jeziku te njegov prijevod.

Peti dio knjige posvećen je Vinodolskom zakonu. Nakon kraćeg uvoda priloženo je čitanje teksta zakona s pratećim prijevodom na suvremeni hrvatski književni jezik. Zatim slijede raščlanjivanja, u prvome redu općih povijesnih pitanja: antika, dolazak Slavena, oko "Frankapana" te društvenog uređenja kao i kmetovima u vinodolskoj općini. Srž studije čine razmatranja oko samoga zakona – načina donošenja, obvezno i kazneno pravo te dokazni postupak. Autor upozorava na dosadašnja izdanja zakona i literaturu. Pravna analiza vrlo je iscrpna i za usporedbu uzima u obzir, za pojedine odredbe u zakonu, pravna rješenja u drugim zakonima u susjedstvu vinodolske općine. Priložen je prijedlog novoga čitanja članka 47. Zakona.

Nakon popisa literature i kazala slijede faksimili ugovora Petra Zrinskoga s Grobničanima i Bakranima, grobničkog Urbara iz 1686. g., Hreljinskog Urbara iz 1700. g., Grižanskog urbara, Bribirskog urbara iz 1700. g. te Vinodolskog zakona.

Akademik Lujo Margetić zadužio je hrvatsku historiografiju svojim izrazito brojnim radovima i novim razmišljanjima. U tome pozamašnome opusu od preko 400 knjiga, znanstvenih i stručnih radova, bilješki, diskusija itd. značajno mjesto zauzimaju upravo radovi tematski posvećeni povijesti Kvarnera i Istre. U svojem radu na zakonima na području Kvarnera akademik L. Margetić svrstao se ne samo uz najistaknutije hrvatske povjesničare, već i uz priređivače izvornih dokumenata važnih za hrvatsku povijest. Tako sam slobodan napisati da se nizu istaknutih ličnosti, na području izdavanja izvornih dokumenata, uz imena Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Franju Račkog, Đuru Šurmina, Šimu Ljubića, Tadiju Smičiklasa, Marka Kostrenčića, Emilija Laszowskog, Radoslava Lopašića, Viktora Novaka, Petra Skoka, Miljena Šamšalovića, Mirka Zjačića, Jakova Stipišića, a zbog iznimne vrijednosti ovdje prikazanog tematskog niza, valja pribrojiti ime akademika Luje Margetića. Zakoni i akti objavljeni u tome nizu, uz čitanje izvornoga teksta te priložene faksimile, raščlanjeni su do najmanjih detalja. Kada je riječ o više prijepisa, utvrđeni su odnosi među njima, nastanak pojedinih odredbi u odnosu na opća povijesna kretanja, greške koje su nastajale tijekom prepisivanja zakona i sl. Pravne analize iznesene su na vrlo jasan način te prikazuju vjerno duh vremena o kojem se govori. Tekst analiza vrlo je koncizan i pristupačan, a autoru valja odati priznanje zbog napora koji je u to morao biti uložen. Zbog svega navedenoga, ovdje prikazane knjige ne treba preporučivati, one će svoj put do čitatelja i proučavatelja uvijek iznova nalaziti upravo svojom kvalitetom, jasnoćom i iznad svega svježinom pristupa. Ovaj tematski niz ostat će trajnom poputninom svakom budućem istraživaču srednjovjekovne prošlosti na području Kvarnera.

Ozren Kosanović